

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مؤسسه آموزش عالی آل طه
گروهی تخصصی

مؤسسه آموزش عالی آل طه
پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق

عنوان:

امکان سنجی فقهی و حقوقی پیوند اعضاء پس از اجرای مجازات سالب حیات

استاد راهنما:

دکتر حامد رحمانیان

استاد مشاور:

دکتر رضا اکبریان

نگارنده:

سحر صلبی

دی ۱۳۹۶

بسمه تعالی

دانشکده: علوم انسانی

گروه آموزشی: حقوق

گواهی دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

هیأت داوران پایان نامه کارشناسی ارشد خانم: سحر صلبی به شماره دانشجویی ۹۲۱۴۲۰۱۴

در رشته فقه و حقوق جزا

با عنوان: امکان سنجی فقهی و حقوقی پیوند اعضا پس از اجرای مجازات سالب حیات را در تاریخ ۹۶/۰۸/۰۹

با نمره نهایی:

به عدد	به حروف
۱۸	هجده

شماره اعلام تشریح

و درجه ارزیابی نمود.

ردیف	مشخصات هیأت داوران	نام و نام خانوادگی	مراتبه دانشگاهی	دانشگاه یا موسسه	امضاء
۱	استاد راهنما	دکتر رحمانیان			
۲	استاد راهنمای دوم				
۳	استاد مشاور	دکتر اکبریان			
۴	استاد داور اول	دکتر پرهام فر			
۵	استاد داور دوم	دکتر امی			
۶	نماینده تحصیلات تکمیلی	دکتر رحمتی			

* تذکر: این برگه پس از تکمیل هیأت داوران در نخستین صفحه پایان نامه درج می گردد.

* این صورتجلسه بدون مهر آموزش اعتبار ندارد و قابل ترجمه و استناد نیست.

تقدیم بہ :

مادم، دریای بی کران فداکاری و عشق کہ وجودش برایم پراز مهر و محبت است

پدرم کہ قبل از پرکشیدنش، عالمانہ بہ من آموخت تا چگونه در عرصہ زندگی، ایستادگی را تجربہ

نمایم

و بہ :

ہمسرم، اسطورہ زندگیم، پناہ محبتیم و امید بودنم

تشکر و قدردانی

ستایش بود ویژه‌ی کردگار که بر عالمین است پروردگار

حمد و ستایش عالم و علم و معلوم را که هر چه هست، اوست، خالق یکتا که انسان را مسیری نمود پر فراز و نشیب،
عقلی را اعطا فرمود تا بوسیله آن جویای علمی باشد که خود از آن آگاه است، پاس خداوندی را که نور و الانوارش
چراغی بر فراز راه است.

بر خود لازم میدانم که از استاد بزرگوار و عالی‌قدرم جناب آقای دکتر حاد رحمانیان که همواره در طول تحصیلم در
دانشگاه مرا راهنمایی نموده و برایم چراغی روشن در کوره راههای علم بوده اند تشکر نموده و برایشان از خداوند منان
طول عمر با عزت را مسئلت می‌نمایم.

چکیده

پدیده پیوند اعضا از افراد محکوم به اعدام از بابت قصاص و یا افرادی که به کیفر مرگ در نتیجه جرم تعزیری یا حدود شرعی محکوم شده‌اند به افراد دیگر از موضوعات نوین پزشکی است که در برخی از کشورهای اسلامی به سامان رسیده و در برخی دیگر از کشورها همچنان مورد تردید یا ممنوعیت‌های قانونی واقع شده است. در کشور ما مسئله برداشت و پیوند اعضا هم به لحاظ فقهی - حقوقی و پزشکی مسئله پذیرفته شده ای می باشد. آنچه که مطرح است اهدای اعضای محکومین به مجازات های سالب حیات می باشد و آن اهدای اعضای منجر به مرگ محکوم می باشد که پس از بیهوشی و بدون کمترین احساس درد و رنجی صورت می گیرد و نوعی اعدام تلقی می شود. در مورد محکومین به اعدام نیز استفتائاتی از جانب فقها ابراز شده که برخی در این زمینه مخالفت نموده اند برخی از مراجع متعقدند با توجه به ضرورت حفظ حیات مسلمان زنده دیگر و همچنین فرد محکوم باید بر مبنای قوانین حقوقی و اسلامی به مجازات اعدام برسند، و در اسلام مقرر گردیده که محکوم حین اعدام نباید زجر بکشد و هر چه سریعتر حکم آنها اجرا شود و این در حالی است که اعضا حیاتی آنها منابع بزرگ انسانی به شمار آیند و بتواند منشاء حیات برای انسان دیگر باشند. بهتر است با توجه به استفتائات فقها مجلس شورای اسلامی نیز در این مورد قانونی را تصویب کند.

کلمات کلیدی: پیوند اعضا، قصاص، مجازات سالب حیات

صفحه	فهرست مطالب
۱	مقدمه
۲	۱- بیان مسئله
۳	۲- اهمیت و ضرورت تحقیق
۴	۳- سوالات تحقیق
۵	۴- فرضیه‌های تحقیق
۵	۵- پیشینه تحقیق
۷	۶- روش تحقیق
۷	۷- سازمان‌دهی تحقیق
۸	فصل اول: تعاریف و مفاهیم تحقیق
۹	مبحث اول: تعاریف و تاریخچه پیوند اعضا
۹	گفتار اول: تعریف پیوند عضو و اقسام آن
۹	بند اول: تعریف پیوند عضو
۹	بند دوم: پیوند عضو از نظر پزشکی
۱۰	بند سوم: اقسام پیوند عضو
۱۱	گفتار دوم: تاریخچه پیوند اعضا
۱۴	مبحث دوم: تعاریف و مفاهیم مربوط به مجازات‌های سلب حیات
۱۴	گفتار اول: مفهوم سلب حیات و انواع آن در اسلام
۱۴	بند اول: مفهوم سلب حیات
۱۵	بند دوم: اقسام مجازات‌های سلب حیات در اسلام
۱۸	گفتار دوم: نگاهی بر مجازات سلب حیات در ایران و جهان
۲۱	فصل دوم: پیوند اعضا از نگاه فقه و حقوق
۲۲	مبحث اول: بررسی استفتائات و احکام فقهی و حقوقی در پیوند اعضا
۲۲	گفتار اول: نگاهی بر استفتائات فقها در زمینه پیوند اعضا
۲۸	گفتار دوم: بررسی احکام فقهی مربوط به اهدا کننده عضو
۲۸	بند الف: حکم قطع عضو از بدن شخص زنده

۲۹ (۱) عضو حیاتی
۳۰ (۲) عضو غیرحیاتی
۳۲ بند ب: دیدگاه‌ها و اقوال فقها بر ادله قطع عضو غیر حیاتی
۳۳ (۱) تغییر خلقت الهی
۳۴ (۲) حرمت هتک و خوار کردن مؤمن
۳۵ (۳) حرمت مثله
۳۶ (۴) قطع عضو مصداق ظلم
۴۰ بند سوم: دیه و محل مصرف دیه قطع اعضای بدن میت
۴۰ (۱) دیه قطع اعضای بدن میت
۴۲ (۲) محل مصرف دیه
۴۶ مبحث دوم: پیوند اعضا از نگاه مذهب و اخلاق
۴۷ گفتار اول: پیوند اعضا از نگاه مذهب
۴۸ گفتار دوم: بررسی جنبه‌های اخلاقی پیوند اعضا
۵۰ فصل سوم: بررسی قوانین و مسائل مرتبط با پیوند اعضا در مجازات های سالب حیات
۵۱ مبحث اول: حیات دوباره و پیوند اعضا در مجازات‌های سالب حیات
۵۱ گفتار اول: بقای حیات در مجازات‌های سالب حیات
۵۳ گفتار دوم: پیوند عضو در زمان اجرای مجازات سالب حیات
۵۵ مبحث دوم: قوانین و چالش‌های پیوند اعضا
۵۵ گفتار اول: بررسی و تحلیل قوانین و مقررات مرتبط پیوند اعضا
۵۸ گفتار دوم: چالش‌های و ضرورت‌های پیوند اعضا در فقه و حقوق
۶۰ فصل چهارم:
 بررسی دیدگاه‌های مختلف و رضایت محکومان و اولیای دم در پیوند اعضا بعد از اجرای مجازات‌های سالب حیات
۶۰
۶۱ مبحث اول: بررسی دیدگاه فقه و حقوق و نگاه مراجع به پیوند اعضا در مجازات‌های سالب حیات
۶۱ گفتار اول: بررسی حقوقی پیوند اعضا محکومین مجازات‌های سالب حیات
۷۵ گفتار دوم: دیدگاه‌های مختلف درباره پیوند اعضا در میان محکومین مجازات های سالب حیات...

۷۶	بند اول: استدلال مخالفان
۷۶	بند دوم: دلایل موافقان
۸۰	مبحث دوم: نقش اذن و وصیت محکومان و ولی دم در پیوند اعضا
۸۱	گفتار اول: نقش اذن و وصیت محکومان در پیوند عضو
۸۹	گفتار دوم: ولی دم و موافقت وی در پیوند اعضا
۹۳	نتیجه گیری
۹۵	پیشنهادها
۹۶	منابع

مقدمه

۱- بیان مسئله

مسئله پیوند و اهدای عضو علاوه بر این که یکی از مسائل قابل بررسی و تحلیل در عالم پزشکی است در عالم فقه و حقوق هم مسئله‌ای بسیار مهم و قابل توجه است. پیوند و اهدا اعضا یکی از روش‌های نوین درمانی به حساب می‌آید که برای درمان بیماران کلیه، سیروز کبد و یا آرتروزی، مجاری صفراوی و... که راه درمانی جز پیوند اعضای سالم دیگری به جای عضو ناسالم خود ندارند و بیماران در صف فناوری‌های جدید پزشکی پیوند اعضا هستند مورد استفاده قرار می‌گیرد. در حال حاضر بیشترین پیوند اعضا را افراد مبتلا به مرگ مغزی تشکیل می‌دهند که در این شرایط می‌توان پانکراس، کبد، قلب، کلیه، قرنیه برای بیمارانی که دچار نارسایی این اعضا هستند مورد استفاده قرار می‌گیرد.^۱

از نظر فقهی اگر پیوند دهنده عضو زنده باشد و یکی از اعضای بدن خود مانند کلیه یا چشم در مقابل دریافت وجه به دیگری بفروشد ماهیت حقوقی چنین عملی که در سال‌های اخیر بسیار رایج شده است عقد و ایقاع نیست. البته فقها ملاک خرید و فروش را مالیت داشتن و منفعت حلال داشتن می‌دانند در حالی که در مال دانستن اعضا و جوارح و بدن انسان تشکیک شده است. حتی در نظریه شماره ۱۵۵۸/۷ مورخ ۱۳۶۷/۷/۲ اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضاییه تصریح شده است: اعضای بدن انسان مال نبوده و قابل فروش نیز نیست ولی شخص می‌تواند آن را در زمان حیات یا برای بعد از ممات خود به دیگری پیوند کند و در عوض مالی دریافت کند.^۲ چندین سال پیش که قانون مجازات اسلامی و قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری تدوین و تصویب شد، علم پیوند اعضا به مرحله‌ی اجرا درنیامده بود. هم اکنون این علم به اوج خود رسیده و اقبال جامعه به فواید آن آگاهی دارند، چه بسا بسیاری از محکومان به قصاص یا اعدام، قصد پیوند عضو خود را پیش از اجرا داشته باشند. ابهامات موجود سبب شده مجریان از کنار درخواست‌های محکومین گذشته و به رویه‌های قضایی در مورد نحوه‌ی اجرای احکام قصاص و اعدام بسنده نمایند. رفع ابهام از این موضوع و اجابت درخواست محکوم علیه که قرار است تا ساعاتی دیگر با زندگی خدافظی کند، ضروری است. در صورتی که شخصی به دلیلی غیر از قصاص توسط قاضی جامع الشرائط محکوم به اعدام شده باشد و شرع مقدس نوع اعدام را مشخص ننموده باشد،

^۱ رحمت، محمد رضا، مدرسی، ذلنا، ۱۳۹۱، اهدای اعضا در آیین فقه و حقوق: چالش‌ها و ضرورت‌ها، فصلنامه حقوق پزشکی،

سال ششم، شماره بیستم، (۱۳۹۱): ۵۶

^۲ همان

جایز است با رضایت محکوم به اعدام، در زمان حیات او پس از بی‌هوشی، عضو یا اعضای او را جهت پیوند به دیگری بردارند به شرط آن‌که وی با این عمل نمیرد؛ اما برخی از نظریات جدید حقوقی از جمله نظریات حقوق آنگلو ساکسون معتقدند؛ این عمل می‌تواند بیانگر نوع مرگ و مجازات باشد؛ لذا با رضایت خود محکوم عمل برداشت عضو انجام می‌شود درحالی‌که وی پس از بی‌هوشی بمیرد و این خود نوعی اعدام تلقی خواهد شد؛ هرچند پذیرش این رویه در حقوق ایران دشوار است در مورد افرادی که محکوم به قصاص شده‌اند، اولیای دم می‌توانند در برابر پیوندی عضوی از طرف محکوم، برای پیوند، از اعدام وی صرف‌نظر کنند. در مواردی که اصل تخفیف مجازات محکومین برای حاکم شرع، شرعاً مجاز باشد و حاکم شرع به مصلحت جامعه اسلامی بداند می‌تواند تخفیف مجازات محکومی را موکول به پیوند و یا واگذاری عضوی از اعضای وی برای پیوند نماید.^۱ آنچه در این پژوهش درصدد پاسخگویی به آن هستیم این است که وضعیت عمل پیوند و اهدا عضو افرادی که به اعدام یا قصاص نفس یا دیگر مجازات‌های سالب حیات محکوم می‌شوند در کشور ما چگونه است؟ یا پیوند اعضاء افرادی که به دلیل جرایم مختلف اعدام می‌شوند در فقه و حقوق موضوعه عملی مشروع است یا نامشروع؟ و یا اینکه اذن جانی یا ولی دم وی در پیوند اعضا ضروری است یا اذن مجنی علیه نیز قبل قصاص لازم است؟

۲- اهمیت و ضرورت تحقیق

در مقوله پیوند اعضای فرد محکوم به اعدام مبنی بر پیوند عضو اگر فرد پیش از مرگ فرمی مبنی بر پیوند عضو پرکرده باشد، چنین اجازه و حتی حقی وجود دارد که اعضای بدن او پیوند شود. در این مورد باید با فرد اعدامی به‌مانند دیگر افراد برخورد شود همان‌طور که پیوند عضو یک فرد در صورتی که امکان‌پذیر است که او فرمی در این باره پرکرده باشد و ولی دم او رضایت دهد، اعضای بدن فرد اعدامی نیز در چنین صورتی قابل پیوند است با این وجود، چنین کاری از نظر عملی مشکل به نظر می‌رسد.

اگر از مقوله پیوند عضو فرد محکوم به اعدام حرف می‌زنیم، در واقع، به فکر تغییر آیین‌نامه اجرای حکم اعدام نیز باید بیفتیم، در چنین صورت دیگر چنان امکانی وجود ندارد که فرد اعضای حیاتی خود را پیوند کند چراکه، تنها گرفتن اعضای بدن فردی که زنده است و برای

^۱ نمایان، فرشید، بررسی و نقد مبانی فقهی اهدای اعضای بیماران دچار مرگ مغزی. ویژه نامه اولین همایش سراسری طب و قضا،

مثال دچار مرگ مغزی شده امکان‌پذیر است بر این اساس، به نظر می‌رسد مشکل پیوند عضو فرد زندانی تنها این نیست که عده‌ای بخواهند برای تأمین اعضای بدن افراد نیازمند دست به چنین کاری بزنند و یا اینکه فرد محکوم به اعدام فرمی پر کند و بخواهد اعضای بدنش پیوند شود مشکل در ابعاد عملی ماجرا رخ می‌نماید و اگر قرار بر این باشد که از اعضای بدن فرد اعدامی در راستای نجات جان انسان‌های دیگر استفاده کرد ما نیازمند تغییر در آیین‌نامه اعدام هستیم بدیهی است که در این زمینه باید قوه قضاییه و دادگاه‌ها مجوز لازم را صادر کنند یعنی اگر بنابر این باشد که اعضای فرد اعدامی پیوند شود که البته بازهم باید تأکید کرد تنها در صورت رضایت فرد چنین امکانی وجود دارد، باید قاضی بتواند در حکم خود چنین چیزی را لحاظ کند باید شرایطی مهیا شود که بتوان از اعضای بدن فرد محکوم به اعدام استفاده کرد اینکه او تیرباران و یا حلق‌آویز شود، دچار مرگ مغزی نشده است بلکه، قلب او از کار افتاده است و دیگر نمی‌توان از اعضای حیاتی او مانند قلب، کلیه‌ها، ریه‌ها و... استفاده کرد. بر این اساس، پیوند اعضای فرد محکوم به اعدام چیز ساده‌ای نیست و همان‌طور که عنوان شد در صورت تغییر در آیین‌نامه اجرایی احکام قصاص، رجم، قتل، صلب، اعدام و شلاق امکان‌پذیر است. لیکن بررسی این موضوع باعث روشن شدن زوایای فقهی و حقوقی و همچنین پاسخ‌دهی و رفع ابهامات موجود در این زمینه خواهد شد.

۳- سوالات تحقیق

سؤال اصلی

- پیوند اعضا افرادی که به دلیل جرائم مختلف اعدام یا قصاص می‌شوند در فقه و حقوق موضوعه عملی مشروع است یا نامشروع؟

سؤالات فرعی

- وضعیت عمل پیوند اعضا افرادی که به اعدام یا قصاص نفس یا دیگر مجازات‌های سالب حیات محکوم می‌شوند در کشور ما چگونه است؟

- اذن محکومین یا ولی دم وی در پیوند اعضا ضروری است یا اذن مجنی علیه نیز در قبل قصاص لازم است؟

۴- فرضیه‌های تحقیق

فرضیه اصلی

پیوند اعضا محکومین به مجازات‌های سالب حیات با توجه به اذن وی یا اولیای دم مشروع و جایز است.

فرضیه‌های فرعی

- در مورد محکومان به قصاص یا اعدام که قصد که پیوند عضو خود را پیش از اجرا داشته باشند. مجریان اجرای احکام به دلیل ابهامات موجود در این زمینه از کنار درخواست‌های محکومین گذشته و به رویه‌ی قضایی نحوه‌ی اجرای احکام قصاص و اعدام بسنده نماید.

- در صورت رضایت فرد محکوم به اعدام و اولیای وی امکان پیوند اعضاء وجود دارد و قاضی باید بتواند در حکم خود چنین چیزی را لحاظ کند و شرایطی مهیا شود که بتوان از اعضای بدن فرد محکوم به اعدام استفاده کرد و اذن مجنی علیه مؤثر نیست.

۵- پیشینه تحقیق

در زمینه پیوند و پیوند اعضا بعد از مجازات‌های سالب حیات موضوعات مرتبط به آن آثاری در قالب مقاله نوشته شده است که در ذیل مختصراً به آن‌ها اشاره می‌کنیم.

- سلیمانی نصرت و فرج الهی (۱۳۹۴) در مقاله‌ای تحت عنوان تبیین و مبانی قصاص، اعدام و پیوند عضو معتقدند که: مهم‌ترین هدف تشریح قصاص، ابقا زندگی و حیات بشر است. ثبوت و اجرای کیفر قصاص منوط به وجود شرایطی است که فقدان هر یک از آن‌ها می‌تواند مانع اجرای قصاص گردد. از طرفی موضوع «پیوند اعضا و بافت‌ها» از جمله موضوعات حساس، پر ابعاد و متحول دنیای پزشکی است. از همین رو، مسائل و ابهامات فراوانی در جوانب گوناگون آن از حیث پزشکی، فقهی، حقوقی و اقتصادی مطرح گشته است. در برخی از کشورها امروزه اقدام به استفاده از اعضای زندانیان و اعدامی‌ها برای پیوند می‌کند و این مسئله از موارد آشکار نقض حقوق بشر در این کشورها هست.

- صادقی مقدم و شفیعی زاده خولنجانی (۱۳۹۴) در مقاله‌ی امکان‌سنجی استیفای دین از اعضای بدن مدیون معتقدند: استیفای دین از اعضای بدن انسان ضمن بررسی رابطه انسان با اعضای بدن خود و مالیت یا عدم مالیت آن‌ها مورد بحث قرار گرفته شده است. با توجه به اعتقاد به مالیت اعضای بدن انسان و رابطه سلطه و استیلا و نه مالکیت بین انسان و اعضای بدن خود،

به این نتیجه نائل می‌گردیم که اعضا بدن جزء اموال و دارایی‌های فرد محسوب نشده و لذا امکان الزام و اجبار به جداسازی اعضای بدن شخص زنده یا مرده جهت ادای دیون وی وجود ندارد.

- آقا بابایی بنی، (۱۳۹۴) در مقاله‌ای تحت عنوان نقش و ماهیت اذن در پیوند اعضا معتقد است: در پیوند عضو از مبتلایان به مرگ مغزی و متوفیان، قانون و برخی آرای فقهی، اذن قبلی فرد یا اولیا را شرط می‌دانند از نظر ماهیت، چنانچه اذن، تشریفاتی تلقی شود، پیوند بدون اذن مانع شرعی نخواهد داشت و اگر اذن مجوز شرعی باشد، پیوند بدون اذن را نمی‌توان مشروع به حساب آورد. نیز برفرض منوط بودن مشروعیت پیوند به اذن، هنگامی که اولیا رضایت بر پیوند را اعلام می‌کنند، چنانچه اذن ماهیتاً کاشف از رضایت قبلی میت باشد، همسر و دیگر کسانی که با میت خویشاوندی دارند می‌توانند از جانب متوفا رضایت خود را اعلام کنند؛ درحالی که اگر اذن اولیا ماهیتی مستقل از اذن میت داشته باشد، اعلام رضایت منوط به ولایت شرعی خواهد بود که در این صورت اذن زن و شوهر نسبت به همدیگر مؤثر نخواهد بود.

- زیدآبادی (۱۳۹۲) در مقاله‌ای تحت عنوان اجرای کیفر حد در راستای پیوند عضو معتقد است که: چندین سال پیش که قانون مجازات اسلامی و قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری تدوین و تصویب شد، علم پیوند اعضا به مرحله‌ی اجرا درنیامده بود و اکنون که این علم به اوج خود رسیده و اقشار جامعه به فواید آن آگاهی دارند، چه بسا محکومان به قصاص یا اعدام قصد پیوند عضو خود را پیش از اجرا داشته باشند. ابهامات موجود سبب شده مجریان از کنار درخواست‌های محکومین گذشته و به رویه‌های قضایی نحوه‌ی اجرای احکام قصاص و اعدام بسنده نمایند. رفع ابهام از این موضوع و اجابت درخواست محکوم‌علیه که قرار است تا ساعاتی دیگر به زندگی او پایان داده شود، ضروری است.

- جمالی و ذوالفقار طلب (۱۳۹۴) در مقاله‌ای تحت عنوان پیوند عضو از اجرای حد و قصاص از دیدگاه مذاهب فقهی معتقدند که: با مطالعه و بررسی ادله دیدگاه‌های مختلف در پرتو اصول کلی و قواعد شریعت، این نتیجه حاصل می‌رسند که در این مسئله باید قائل به تفکیک بین حقوق الله و حقوق الناس شد به طوری که پیوند عضو قطع شده در حقوق الله جایز نیست؛ ولی پیوند آن در حقوق الناس به شرط رضایت مجنی علیه یا بازگرداندن عضو توسط او جایز است. در تمامی آثاری که در پیشینه پژوهش وجود دارد نقاط ضعف و قوتی وجود دارد این آثار بیشتر به تبیین و مبانی قصاص، اعدام و پیوند عضو پیوند پرداخته‌اند یا پیوند عضو را در

مجازات‌های حد و قصاص از دیدگاه مذاهب فقهی مورد بررسی قرار داده‌اند و یا ابهامات موجود در زمینه درخواست محکومین و نقش و ماهیت اذن در پیوند اعضا و رابطه انسان با اعضای بدن خود و مالیت یا عدم مالیت عنوان تبیین و مبانی قصاص، اعدام و پیوند عضو را مورد بررسی قرار دادند؛ و هیچ‌کدام از آثار امکان‌سنجی پیوند اعضا را از منظر فقه و حقوق مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار ندادند که در این پژوهش به طور مفصل مورد بررسی قرار می‌گیرد، و از این حیث این اثر دارای جنبه نوآوری است و آن را از دیگر آثار متمایز می‌کند.

۶- روش تحقیق

الف. شرح کامل روش کار و انجام این تحقیق:

این پژوهش توصیفی-تحلیلی می‌باشد.

ب: روش گردآوری اطلاعات: روش کتابخانه‌ای می‌باشد.

پ: ابزار گردآوری اطلاعات:

ابزار اطلاعات فیش‌های مطالعاتی، کتب، مجلات، مقالات معتبر حقوقی، منابع اینترنتی پایان‌نامه‌ها و نظر اساتید حقوقی از منابع اطلاعاتی این پژوهش است.

ت: روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

ابزار تجزیه و تحلیل در پژوهش مورد نظر فیش‌های مطالعاتی می‌باشند که در نهایت بعد از دسته‌بندی و مرتب کردن فیش‌های مطالعاتی به استخراج مطالب از آن‌ها اقدام می‌کنیم.

۷- سازمان‌دهی تحقیق

این پژوهش در قالب چهارفصل نگارش شده است که بعد از ذکر مقدمه که کلیاتی است که در آن بیان مسئله سؤالات و فرضیات و پیشینه و غیره در آن ذکر شده است بعد از آن فصل اول به بیان تعاریف و مفاهیم و اصلی پژوهش همچون تعریف پیوند اعضا و مجازات‌های سالب حیات می‌پردازیم به از آن فصل دوم به بررسی پیوند اعضا از دیدگاه فقه و حقوق می‌پردازیم و در فصل سوم به بررسی قوانین و مسائل و دیدگاه‌ها و استفتائات مرتبط با پیوند اعضا در مجازات‌های سالب حیات می‌پردازیم. و در فصل چهارم به بررسی دیدگاه‌های مختلف در مورد اذن و رضایت محکومین و اولیای دم آنان در این زمینه می‌پردازیم و در نهایت به ارائه نتیجه‌گیری و پیشنهاد می‌پردازیم.

فصل اول: تعاریف و مفاهیم تحقیق

مبحث اول: تعاریف و تاریخچه پیوند اعضا

در این قسمت به تعاریف اصلی تحقیق همچون پیوند اعضا و انواع مختلف آن و تاریخچه پیوند اعضا مختلف می‌پردازیم.

گفتار اول: تعریف پیوند عضو و اقسام آن

بند اول: تعریف پیوند عضو

پیوند عضو یعنی جا به جا کردن یک عضو یا بافت از بدن یک فرد به فرد دیگر است. پیوند عضو به معنی انتقال بافت یا عضو زنده یا مرده، درون یک فرد، بین افرادی از یک گونه یا گونه‌های مختلف، می‌باشد.^۱

البته برخی نیز معتقدند، اصطلاح پیوند اعضا ویژه اعضای جامد بدن مانند (اعم از اعضای خارجی بدن از قبیل پوست، قرنیه و اعضای داخلی بدن مانند: قلب، ریه، پانکراس و کلیه‌ها است) و شامل مابعات گرفته شده از بدن مانند خون و پلاسما نمی‌شود. با توجه به تعاریف مذکور به نظر بهترین تعریف پیوند عضو، برداشت و انتقال دادن بافت یا عضو به بدن موجود زنده برای ترمیم بافت‌های آسیب دیده غیر قابل ترمیم و یا جایگزینی، برای اعضای از کار افتاده می‌باشد.^۲

بند دوم: پیوند عضو از نظر پزشکی

انتقال سلول، بافت یا عضو به نحوی که عملکرد آن محفوظ بماند پیوند نام‌گرفته است پیوند بر اساس عضو پیوند در فرد گیرنده به دو دسته تقسیم می‌شود:

– ارتوتوپیک: عضو پیوندی در محل طبیعی آناتومیک خود قرار می‌گیرد مثل قرار دادن قلب یا کبد در محل اصلی آناتومیک خود در فرد گیرنده (برای قلب در قفسه صدری و برای کبد در سمت راست و بالای حفره شکمی).

^۱ معظمی، شهلا، وحدانی، مهدی، زاده دباغ، پریسا، بررسی و تحلیل قوانین و مقررات مرتبط با پیوند اعضا در ایران، مجله اخلاق و

تاریخ پزشکی، دوره ۶، شماره ۴، (۱۳۹۲): ۲.

^۲ همان

هترو توپیک: قرارگیری عضو پیوندی در محلی غیر از محل آناتومیک طبیعی خود در فرد گیرنده مثلاً قرار دادن کلیه در حفره لگنی فرد گیرنده بر مبنای ارتباط ژنتیکی بین فرد دهنده و گیرنده نیز پیوند می‌تواند انواع مختلفی داشته باشد.

اتوگرافت: انتقال عضو یا بافت از یک محل در بدن فرد به محل دیگری از بدن همان فرد مانند پیوند پوست یا استخوان در درمان سوختگی یا شکستگی استخوانی در فرد مصدوم.

- ایزو گرافت: پیوند سیژنیک: پیوند بین دو قلوهای یکسان.

- آلوگرافت (هوموگرافت): پیوند بین اعضای یک‌گونه مثلاً انسان که ممکن است خویشاوند باشند یا نباشند.

- زنوگرافت (هتروگرافت): پیوند بین دو گونه مختلف مثلاً بین انسان و حیوان
اکثر موارد پیوند از نوع آلو گرافت از انسان زنده یا اجساد است و معمولاً در مورد اعضای نظیر کلیه و مغز استخوان و با نسبت کمتر در خصوص قسمتی از کبد، ریه و لوزالمعده مطرح است. میزان موفقیت عمل پیوند و بقاء بافت پیوندی به عواملی نظیر نوع پیوند، عضو پیوندی، وضعیت جسمانی گیرنده، داروهای مورد استفاده پس از عمل داروهای مهارکننده سیستم ایمنی، مراقبت دائمی و دوره‌ای از بیماران پیوندی بستگی دارد که گاه با صرف هزینه‌های بسیار نیز همراه است سازمان جهانی بهداشت انتخاب و انجام بررسی‌های دقیق بر روی فرد دهنده و گیرنده پیوند و نیز استریل نمودن صحیح عضو و بافت پیوندی جهت جلوگیری از ایجاد عفونت و بدخیمی در فرد گیرنده و توجه کامل به سلامت بدنی و روانی فرد دهنده پس از انجام پیوند از جمله مسائلی است که در این مقوله بایستی مدنظر قرار گیرد.^۱

بند سوم: اقسام پیوند عضو

پیوند اعضای بدن به سه صورت قابل تصور است:

صورت نخست: پیوند عضو از انسان زنده به بیماری که نجاتش واجب است؛ مثل اهدای یک کلیه به بیماری که هر دو کلیه اش از کار افتاده است؛ زیرا تجربه‌های پزشکی فراوان، امکان زندگی با یک کلیه را به اثبات رسانده است. این حالت هم از دیدگاه فقهی و هم از نظر اخلاق پزشکی جایز است.

^۱ بزمی، شبنم، کیانی، مهرزاد، سودابه، رضوانی، بررسی جنبه‌های اخلاقی و حقوقی اهدای اعضا، فصلنامه اخلاق پزشکی، سال سوم، شماره ۱۰، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، (۱۳۸۸): ۹۱

صورت دوم: پیوند اعضای اصلی که حیات انسان به آن وابسته است و اهدا کننده آن را به دام مرگ می کشد مانند اهدای قلب، کبد، ریه ها و
که در این صورت بدون هیچ گونه مناقشه و بحثی هم از دیدگاه شرع و هم از نظر اخلاق پزشکی، ممنوع و غیرقابل قبول است.
صورت سوم: پیوند عضو از انسان مرده به زنده قبل از مرگ آن عضو که این خود دو صورت دارد: پس از سقوط حیات ناگهانی از انسان (مانند مرگ بر اثر سکته قلبی و مرگ مغزی) و یا پس از مرگ بر اثر مجازات (اجرای حد و قصاص در کیفر اسلامی).^۱

گفتار دوم: تاریخچه پیوند اعضا

پیوند موفق انسان به انسان سابقه‌ای نسبتاً طولانی در زمینه مهارت‌های کاربردی دارد که این مهارت‌ها مدت‌ها پیش از تشخیص لزوم مراقبت‌های بعد از پیوند کشف شده‌اند. پس زدن و عوارض جانبی راه‌های جلوگیری از پس زدن عضو (به‌خصوص عفونت و نفروپاتی) همیشه مشکلاتی مهم بوده‌اند و احتمالاً خواهند بود. چندین گزارش ساختگی پیوند قبل از این که پیشرفت و درک علمی لازم برای این کار در شرایط واقعی وجود داشته باشد، ارائه شده است. طبق یکی از این گزارش‌ها، یک پزشک چینی به نام «پی ین چیاو» قلب یک مرد که دارای روح قوی اما اراده ضعیفی بود را با قلب مردی باروح ضعیف اما اراده قوی عوض کرد تا باعث ایجاد تعادل در هر دو نفر شود. گزارش کاتولیک‌های روم از قدیس‌های قرن سوم، دامیان و کاسماس حاکی از این است که پای یک خادم کلیسا را که دچار قانقاریا شده بود را به یک برده حبشی که تازه جانش را از دست داده بود پیوند زده‌اند. بسیاری از گزارش‌ها حاکی از این هستند که قدیس‌ها پیوند عضو را در قرن چهارم یعنی ده‌ها سال بعد از مرگشان! انجام داده‌اند. همچنین برخی از گزارش‌ها از این موضوع خبر می‌دهند که آن‌ها فقط به جراح موردنظر آموزش می‌داده‌اند. به نظر می‌رسد اولین جراحی پیوند، پیوند پوست بوده است. اولین گزارش معتبر از یک جراح هندی به نام سوشروتا در قرن دوم قبل از میلاد حاکی از این است که او با استفاده از اتوگرافت، پوست بینی یک بیمار را ترمیم می‌کند؛ اما تاریخ ثبت نکرده که آیا این عمل، موفقیت‌آمیز بوده یا اینکه شکست‌خورده است. قرن‌ها بعد جراح ایتالیایی، به نام «گاسپار تاگلیاکوزی» یک پیوند اتوگرافت پوست را به شکل موفقیت‌آمیز به انجام رساند. او

^۱ گواهی، ز. پیوند اعضا از منظر اخلاق و حقوق اسلامی. مجموعه مقالات دومین کنگره بین‌المللی اخلاق پزشکی ایران (۱۳۸۷): ۴